

PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 4 Rhagfyr, 2018

YN BRESENNOL:	Y Cyngorydd Peter Rogers (Cadeirydd) Y Cyngorydd Robert Llewelyn Jones (Is-gadeirydd) Y Cyngorwyr John Griffith, Dylan Rees, Alun Roberts, Margaret Roberts. Aelodau Lleyg: Dilwyn Evans, Jonathan Mendoza
WRTH LAW:	Prif Weithredwr Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg (MP) Pennaeth Gwasanaethau Democraidd (ar gyfer eitem 3) Swyddog Pwyllgor (ATH)
YMDDIHEURIADAU:	Y Cyngorwyr G.O. Jones, Robin Williams (Aelod Portffolio Cyllid)
HEFYD YN BRESENNOL:	Mr Alan Hughes a Charlotte Owen (Swyddfa Archwilio Cymru), Prif Archwilydd (EW), Uwch Archwilydd (NW), Uwch Archwilydd (JR)

---

1 DATGANIAD O DDIDDORDEB

Ni dderbyniwyd unrhyw ddatganiad o ddiddordeb.

2 COFNODION Y CYFARFOD BLAENOROL

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfod blaenorol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar 19 Medi, 2018, a chadarnhawyd eu bod yn gywir yn amodol ar newid y cyfeiriad at 31 Mawrth, 2017 yn y pwynt bwled cyntaf o dan eitem 8.2 i 31 Mawrth, 2018.

Materion yn codi –

- Adroddodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y Pwyllgor Gwaith wedi cymeradwyo Cylch Gorchwyl diwygiedig y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar 29 Hydref ac fe'i cyflwynir i'r Cyngor Llawn er mwyn ei gymeradwyo ar 11 Rhagfyr 2018.

Nododd y Pwyllgor fod y cylch gorchwyl newydd yn ymestyn ei gyfrifoldebau yn sylweddol; roedd y Pwyllgor yn pryderu nad yw'n cyfarfod â'r disgwyliadau hynny ar hyn o bryd a gofynnodd am sicrwydd y bydd modd iddo gyflawni popeth sy'n ddisgwyliedig ganddo o fewn yr amserlen o gyfarfodydd a drefnwyd ar gyfer y Pwyllgor yn ystod y flwyddyn.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod canllawiau newydd CIPFA ynghylch swyddogaeth a gweithrediad Pwyllgorau Archwilio mewn sefydliadau llywodraeth leol a'r heddlu wedi cynyddu eu cyfrifoldebau ac o ganlyniad bydd rhaid darparu gwybodaeth i'r Pwyllgor fydd yn caniatáu iddo gyflawni ei holl gyfrifoldebau goruchwyllo. Mae'n annhebygol bod pob pwyllgor archwilio yn cydymffurfio'n llwyr â chylch gorchwyl CIPFA ar hyn o bryd; mae canllawiau CIPFA hefyd yn cynnwys hunan-arfarniad o arfer dda a bydd y Pwyllgor Archwilio yn ei gwblhau er mwyn sefydlu beth yw ei sefyllfa bresennol; a oes

angen darparu hyfforddiant ac er mwyn asesu pa adroddiadau a phapurau fydd y Pwyllgor eu hangen yn y dyfodol er mwyn cyflawni ei rôl oruchwyllo uwch ac i berfformio'n effeithiol. Dywedodd y Swyddog nad oedd hi'n pryderu'n ormodol am y disgwyliadau newydd ar bwyllgorau archwilio mewn perthynas â'r Pwyllgor hwn yn benodol oherwydd proses gam wrth gam fydd ymgymryd â'r cyfrifoldebau newydd a'r bwriad yw cyflwyno'r dyletswyddau newydd yn raddol. Hefyd, mae is-grŵp Partneriaeth Archwilwyr Gogledd a Chanolbarth Cymru (Penaethiaid Archwilio) yn edrych ar y mater o safbwynt datblygu pwyllgorau archwilio er mwyn sicrhau eu bod yn gwneud yr hyn y mae disgwyl iddynt ei wneud. Bydd yr is-grŵp yn cyfarfod ym mis Ionawr, 2019 ac yn ystyried cynllun gweithredu er mwyn galluogi pwyllgorau archwilio i gydymffurfio'n llawn. Maent yn gweithio ar gynllun rhanbarthol ac un awgrym yw y byddai'n fuddiol i aelodau Pwyllgor Archwilio fynychu cyfarfod pwyllgor archwilio mewn awdurdod lleol arall er mwyn arsylwi arferion mewn pwyllgorau archwilio eraill.

- Nododd y Pwyllgor fod trefn yn arfer bodoli lle 'roedd y Cadeirydd a'r Is-gadeirydd yn gallu cael cyfarfod preifat gyda'r Archwiliwr Mewnol/Allanol a bod hynny'n ddefnyddiol er mwyn codi materion ac yna adrodd yn ôl i'r Pwyllgor yn ôl yr angen.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y Cylch Gorchwyl newydd yn ffurfioli trefniadau i'r Cadeirydd a'r Is-gadeirydd gwrdd yn breifat ag Archwilio Mewnol ac Allanol heb i Reolwyr fod yn bresennol.

Nodwyd y wybodaeth ac ni chafodd unrhyw gamau gweithredu ychwanegol eu cynnig.

3 ARCHWILIO ALLANOL: CYNGOR SIR YNYS MÔN: TROSOLWG A CHRAFFU - ADDAS I'R DYFODOL?

Cyflwynwyd adroddiad Archwilio Allanol ar ganlyniad yr adolygiad o drefniadau craffu yng Nghyngor Sir Ynys Môn er ystyriaeth gan y Pwyllgor. Roedd yr adolygiad yn archwilio pa mor "addas ar gyfer y dyfodol" yw swyddogaethau pob un o'r 22 cyngor yng Nghymru a pha mor dda mae cynghorau yn ymateb i'r heriau presennol o ran eu gweithgareddau yn ogystal â sut y mae cynghorau yn dechrau craffu ar Fyrddau Gwasanaeth Cyhoeddus. Yn ogystal, roedd yr adolygiad yn archwilio a yw'r cynghorau mewn sefyllfa dda i allu ymateb i heriau'r dyfodol ac yn arbennig pwysau parhaus ar gyllid cyhoeddus a'r posibilrwydd o symud tuag at fwy o weithio rhanbarthol rhwng awdurdodau lleol.

Adroddodd Mr Alan Hughes, SAC, fod yr adolygiad o swyddogaeth craffu Cyngor Sir Ynys Môn wedi canfod fod y Cyngor wedi cryfhau ei swyddogaeth trosolwg a chraffu a'i fod yn gwneud trefniadau i fodloni heriau'r dyfodol. Daeth yr adolygiad i'r casgliad hwn oherwydd-

- Mae'r Cyngor yn cefnogi trosolwg a chraffu, ac mae'r trefniadau sydd eu hangen i helpu aelodau pwyllgorau trosolwg a chraffu i fodloni heriau'r dyfodol yn cael eu rhoi ar waith.
- Mae arfer pwyllgorau trosolwg a chraffu yn gwella, mae'r amrywiaeth o ffynonellau tystiolaeth y maent yn eu defnyddio wedi cynyddu, ac mae blaen raglenni gwaith y pwyllgorau craffu yn alinio â gwaith y Pwyllgor Gwaith.
- Mae'r swyddogaeth trosolwg a chraffu yn cyfrannu at welliannau mewn perfformiad a gwneud penderfyniadau, ac mae'r Cyngor yn gwerthuso ei effeithiolrwydd yn rheolaidd.

Roedd yr adolygiad yn gwneud y ddau argymhelliad a ganlyn ar gyfer ffyrdd y gallai'r Cyngor wella effeithiolrwydd ei swyddogaeth trosolwg a chraffu er mwyn ei roi mewn gwell sefyllfa i fodloni heriau'r presennol a'r dyfodol -

- Dylai swyddogaeth trosolwg a chraffu'r Cyngor wella ymhellach trefniadau ar gyfer hyrwyddo ymgysylltiad y cyhoedd a rhanddeiliaid eraill mewn gweithgareddau craffu.
- Dylai'r Cyngor ategu ei brofiad drwy hunanasesu pellach, er mwyn ystyried dulliau mwy arloesol o gynnal gweithgareddau craffu.

Mae rhai o'r gwelliannau sydd wedi cryfhau swyddogaeth Trosolwg a Chraffu'r Cyngor yn cynnwys y canlynol -

- Mae swyddogaethau a chyfrifoldebau craffu Cynghorwyr yn cael eu nodi yn glir yn y Cyfansoddiad ac mae'n cynnwys disgrifiadau swyddogaethau aelodau a chadeiryddion, ac mae'r rhaglen hyfforddi a datblygu aelodau wedi galluogi'r rhai sy'n ymwneud â'r swyddogaeth craffu i ddatblygu dealltwriaeth glir o'u swyddogaethau.
- Mae'r Cyngor yn darparu hyfforddiant ar sgiliau craffu a chadeirio effeithiol fel rhan o'i raglen gynefino ar gyfer cynghorwyr a rhaglen ddatblygu'r aelodau craffu.
- Mae'r Cyngor yn cydnabod bod angen cryfhau trefniadau craffu ar y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus ac wedi dechrau craffu ar elfennau o weithgareddau'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus gan gynnwys ei gynllun llesiant drafft ym mis Mawrth 2018. Mae cynllun gweithredu'r Rhaglen Gwella Sgriwtini hefyd yn nodi gwaith pellach sydd angen ei wneud mewn perthynas â chraffu ar y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus. Mae hyn yn cael ei nodi yn yr adroddiad.
- Mae ansawdd y papurau a welwyd yn cael eu cyflwyno i'r pwyllgorau sgrwtini yn gyffredinol dda ac mae'r Templed Adroddiad Sgriwtini yn darparu egwyddorion arweiniol ar gyfer aelodau sgrwtini gan gynnwys cyfeiriadau at bum ffordd o weithio Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.
- Mae pwyllgorau trosolwg a sgrwtini yn herio aelodau a swyddogion yn rheolaidd ac yn eu dwyn i gyfrif.
- Roedd y cyfarfodydd sgrwtini a arsylwyd fel rhan o'r adolygiad yn cael eu cynnal yn dda.
- Mae'r Cyngor yn arfarnu effeithiolrwydd y swyddogaeth sgrwtini yn rheolaidd ac mae wedi nodi cynnydd da mewn nifer o feysydd. Nodir y rhain yn yr adroddiad.

Dyweddodd y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd fod gwella swyddogaeth Sgriwtini y Cyngor wedi bod yn ymdrech ar y cyd rhwng Swyddogion a Chynghorwyr a'i fod wedi cael ei gyflawni drwy waith tri phanel sgrwtini yn ogystal â'r pwyllgorau sgrwtini. Bydd gwaith i wella a datblygu'r swyddogaeth Sgriwtini yn parhau i adeiladu ar y seiliau a roddwyd mewn lle ac sy'n cael eu cydnabod yn yr adroddiad. Yn ogystal, bydd y Cynllun Gweithredu Gwella Sgriwtini yn cael ei ddiweddarau i adlewyrchu argymhellion yr Adroddiad Archwilio allanol.

Roedd y Pwyllgor yn croesawu'r adroddiad ac yn ystyried ei fod yn gymeradwyaeth gadarnhaol o'r ffordd y mae'r swyddogaeth Sgriwtini yn cael ei ddatblygu yn y Cyngor ac wrth ystyried y wybodaeth gwnaed y pwyntiau a ganlyn -

- Gofynnodd y Pwyllgor a oes enghreifftiau o arfer dda mewn perthynas â chyfathrebu ac ymgysylltu â'r cyhoedd er mwyn caniatáu i'w safbwyntiau a'u pryderon gael eu clywed yn well wrth graffu ar bolisi a'i ddatblygu.

Nododd y Pwyllgor fod yr Is-bwyllgor Gwasanaethau Democrataidd wedi ystyried gweddarlledu pwyllgorau sgrwtini y Cyngor fel dull o gyrraedd y cyhoedd ond oherwydd y costau ynghlwm â hynny a'r cyfyngiadau ariannol presennol ar y Cyngor, nid oedd y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn argymhell hynny ar hyn o bryd. Mae dadansoddiad o'r data hefyd yn dangos fod nifer y bobl sydd yn edrych ar y cyfarfodydd pwyllgor y mae'r Cyngor yn eu darlledu ar hyn o bryd yn isel ar y cyfan oni bai bod y materion dan sylw yn rhai cynhennus.

Dyweddodd Mr Alan Hughes, SAC, er nad yw Sgriwtini yn y Cyngor ar ei hôl hi mewn perthynas â'i drefniadau i hyrwyddo ymgysylltiad cyhoeddus mae angen iddo asesu a yw'n gwneud hynny'n ddigon cyson ac a gollwyd cyfleoedd o ran meysydd/pynciau a fyddai wedi elwa o gael gwell ymgysylltiad â'r cyhoedd. Dylai hyn fod yn rhan o'r ddeialog barhaus ynglŷn â gwella a datblygu swyddogaeth Craffu'r Cyngor ymhellach.

- Nododd y Pwyllgor fod SAC yn argymhell y dylai'r Cyngor ystyried dulliau mwy arloesol o gynnal gweithgareddau craffu. Gofynnodd y Pwyllgor pa fath o arloesi y gellir ei gyflwyno ac a oes tystiolaeth o gynghorau eraill fod angen arloesi.

Dyweddodd Mr Alan Hughes, SAC, fod cynghorau yn gweithredu dan bwysau mewn amgylchedd sy'n newid drwy'r amser ac yn ogystal â chreu heriau, mae'n cynnig cyfleoedd i ganfod atebion newydd a gwahanol i'r problemau y maent yn eu hwynebu. Yn ogystal, rhaid i gynghorau fod mewn sefyllfa i ymateb i'r newidiadau hynny. Mae gwasanaethau cyhoeddus yn datblygu drwy'r amser o ganlyniad i newid technolegol a chynnydd mewn cyfathrebu ac ymwybyddiaeth gyhoeddus drwy'r cyfryngau cymdeithasol. O ganlyniad, mae angen edrych i'r dyfodol i weld pa ddulliau y gellir eu defnyddio i wneud y gorau o ymgysylltiad cyhoeddus fel rhan o'r broses graffu.

Penderfynwyd derbyn yr adroddiad archwilio allanol a'i gynigion i wella swyddogaeth Sgriwtini y Cyngor ymhellach.

NI CHYNIWIWYD UNRHYW GAMAU GWEITHREDU PELLACH

4 DIWEDDARIAD ARCHWILIO MEWNOL

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor ei ystyried, adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn rhoi diweddariad ar gynnydd diweddaraf y Gwasanaeth Archwilio Mewnol mewn perthynas â darparu gwasanaeth, darpariaeth sicrwydd ac adolygiadau a gwblhawyd.

Amlygodd y Pennaeth Archwilio a Risg y prif bwyntiau fel a ganlyn -

- Cwblhawyd dau adroddiad adolygu archwilio yn ystod y cyfnod sef un yn ymwneud â Threfniadau Casglu Incwm Ysgolion a dderbyniodd farn Sicrwydd Cyfyngedig a'r llall yn ymwneud â Thwyll Tocynnau Teithio Rhatach a dderbyniodd farn Sicrwydd Rhesymol.
- Cynhaliwyd yr adolygiad Twyll Tocynnau Teithio Rhatach yn dilyn adroddiadau yn y wasg am dwyll yn erbyn Cyngor Gwynedd a chafwyd perchnogion dau gwmni bysiau yn euog o droseddau yn cynnwys cynllwynio i gyflawni twyll trwy wybodaeth ffug. Gwnaed ymholiadau gyda Chyngor Gwynedd a Gwasanaeth Cludiant y Cyngor er mwyn sicrhau nad yw'r Cyngor yn agored i'r twyll hwn. Roedd un o'r cwmnïau wedi gweithredu dau contract gyda'r Cyngor yn ad-dalu tocynnau teithio rhatach ond nid oeddent yn llwyddiannus pan wnaeth y Cyngor ail-dendro'r contractau yn 2015. Nid oedd y cwmni arall wedi derbyn unrhyw daliadau ers Mehefin, 2014. Yn ogystal, mae'r mesurau rheoli canlynol mewn lle a ddylai sicrhau fod llai o risg i'r Cyngor wrth ad-dalu tocynnau rhatach –
- Mae Cyngor Sir y Fflint, ar ran holl Gynghorau Gogledd Cymru, yn darparu adroddiadau cryno yn uniongyrchol o'r system Wayfarer i gefnogi ad-dalu hawliadau ar gyfer tocynnau rhatach rhag i'r contractwyr allu ymyrryd â nhw. Mae Gwasanaeth Trafnidiaeth y Cyngor yn gwirio pob cais am docynnau rhatach a gyflwynwyd gan y gweithredwr bysiau yn erbyn yr adroddiadau.
- O fis Gorffennaf 2016, cyflwynodd Llywodraeth Cymru adroddiadau system fisol manwl er mwyn i Gynghorau allu monitro gweithgaredd cardiau clyfar. Mae'r system adrodd newydd yn golygu bod y Cyngor yn gallu canfod unrhyw anghysonderau ac ymchwilio iddynt, ac felly mae llai o risg o golledion yn sgil hawliadau rhy uchel neu dwyllodrus ar gyfer ad-dalu tocynnau rhatach.

- Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yn y cynllun "Dywedwch Wrthym Unwaith" ac mae'n canslo cardiau pan fydd rhywun yn marw. Mae'r Cyngor yn cadw cardiau wedi'u difrodi ac os dywedir wrth y Cyngor bod cerdyn ar goll mae'n cael ei ganslo.
- Cynhaliwyd yr adolygiad Archwilio Allanol o Drefniadau Casglu Incwm Ysgolion yn dilyn cais gan y Pennaeth Dysgu blaenorol o ganlyniad i amryw o bryderon ynghylch prosesau casglu incwm ysgolion. Ymwelwyd â thair ysgol gynradd fel rhan o'r archwiliad. Canfu'r adolygiad bod polisïau a gweithdrefnau yn ymwneud ag incwm wedi dyddio; anghysondebau ynghylch rhoi cyfrif am incwm; diffyg monitro corfforaethol, trefniadau monitro dyledion yn amrywio o ysgol i ysgol; trefn lywodraethu wan ar gyfer cronfeydd ysgolion a systemau rheoli mynediad amhriodol. Roedd y rhan fwyaf o'r gwendidau a ganfuwyd yn y prosesau casglu incwm a fabwysiadwyd gan ysgolion yn deillio o ddiffyg gwybodaeth a hyfforddiant, h.y. nid yw'r Gwasanaeth Dysgu wedi cyflwyno polisïau cyfredol i ysgolion, wedi'u cefnogi gan weithdrefnau a hyfforddiant. Hefyd, mae diffyg monitro cydymffurfiaeth gorfforaethol gan y Gwasanaeth Dysgu yn golygu bod y Cyngor yn agored i risgiau.
- Cwblhawyd pedwar adolygiad dilyn i fyny adroddiadau Sicrwydd Cyfyngedig yn ystod y cyfnod yn ymwneud â Dyledwyr Amrywiol (graddfa Sicrwydd Cyfyngedig yn parhau); Fframwaith Caffael Corfforaethol (uwchraddiwyd i Sicrwydd Rhesymol); Paratodau'r Cyngor ar gyfer GDPR (uwchraddiwyd i Sicrwydd Rhesymol) a Diogelu Corfforaethol (uwchraddiwyd i Sicrwydd Rhesymol).
- Canfu adolygiad Dilyn i Fyny cyntaf Dyledwyr Amrywiol, er bod y Tîm Dyledwyr wedi gwneud gwaith sylweddol er mwyn mynd i'r afael â'r materion a'r risgiau a godwyd yn yr adolygiad gwreiddiol, yn cynnwys gweithredu newidiadau sylweddol i systemau ar yr un pryd â chynnal y llwyth gwaith dyddiol, ond mewn sawl achos nid oedd hynny'n ddigonol i fynd i'r afael yn llawn â'r risg ac felly mae'r raddfa Sicrwydd Cyfyngedig yn parhau. O'r 19 o faterion/risgiau a godwyd yn ystod yr adolygiad archwilio gwreiddiol, mae'r Rheolwr Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau wedi goddef un risg isel yn ymwneud ag ad-daliadau a risg o dwyll; mae 5 wedi cael sylw, 11 yn y broses o dderbyn sylw ac nid yw gwaith wedi cychwyn ar 2. Os yw gwaith wedi dechrau ac wedi lleihau'r tebygolrwydd o risg yn codi, adlewyrchwyd hynny yn y raddfa risg. Bydd Archwilio Mewnol yn ailymweld â'r gwasanaeth ym mis Gorffennaf 2019 er mwyn monitro cynnydd wrth fynd i'r afael â'r risgiau.
- Cynhelir ail adolygiad dilyn i fyny cyn diwedd y flwyddyn ariannol mewn perthynas â'r tri adroddiad â graddfa Sicrwydd Cyfyngedig. Yr adroddiadau yw Gorchmynion Llys Gofal Plant o dan yr Amlinelliad Cyfraith Gyhoeddus; (Ymweliad Dilydol yng Ngorffennaf, 2018), Safonau Diogelwch y Diwydiant Cardiau Talu (Ymweliad Dilydol yn Hydref, 2018), a Rheoli Systemau - Mynediad Rhesymegol a Gwahanu Dyletswyddau (Ymweliad Dilydol yn Rhagfyr, 2018). Mae'r tri adolygiad dilyn i fyny ar y gweill ar hyn o bryd.
- Mae'r Cyngor wedi gwella ei berfformiad yn raddol wrth fynd i'r afael â materion/risgiau a godwyd yn ystod archwiliadau a gynhaliwyd yn 2017/18 ac mae wedi parhau i gynnal perfformiad da yn ystod dau chwarter cyntaf 2018/19. Bydd fersiwn newydd wedi ei ddiweddarau o'r system olrhain camau gweithredu ar gael yn fuan, sydd yn darparu swyddogaethau ychwanegol ac yn lleihau'r baich gweinyddol.
- Ers penodi'r ddau Uwch Archwiliwr newydd, mae gwaith ar y Cynllun Gweithredu Archwilio Mewnol wedi gwneud cynnydd da. Fodd bynnag, oherwydd i'r swyddi fod yn wag cyhyd, ymchwiliadau hir, gwaith dilydol sylweddol ac absenoldeb mamolaeth y trydydd Uwch Archwiliwr, bydd yn anodd cyflawni'r targed o roi sylw i 80% o risgiau gweddilliol coch ac ambr yn y gofrestr risg corfforaethol. Hyd yma rhoddwyd sylw i 29% o'r risgiau gweddilliol coch ac ambr yn y gofrestr risg ac mae gwaith yn digwydd yn y 7 maes a restrwyd ym mharagraff 42 yr adroddiad. Os nad yw'r Cynllun Gweithredu yn cynnwys dyddiad targed ar gyfer adrodd i'r Pwyllgor, mae hynny oherwydd y rhagwelir na fydd unrhyw waith yn cael ei wneud ar y meysydd hynny – efallai bod gwaith arall yn cael ei wneud yn y meysydd hyn e.e. gwaith gweithredu systemau ar y gweill mewn perthynas â'r Gyflogres y bydd rhaid eu sefydlu'n gadarn cyn y gall Archwilio Mewnol adolygu'r maes

neu efallai nad yw maes yn flaenoriaeth ar hyn o bryd neu efallai bod maes yn destun gwaith rheoleiddio/goruchwylio arall e.e. Rhaglen Ynys Ynni/Wylfa Newydd y mae llawer o graffu arnynt gan ffynonellau eraill oherwydd eu harwyddocâd.

- Mae yswirwyr y Cyngor, Zurich Municipal, wedi cynnal Archwiliad Iechyd Rheoli Risg annibynnol. Mae'r canlyniad yn debyg iawn i'r disgwyl gydag ychydig o gyfleoedd i wella. Bydd adroddiad yr Ymgynghorwyr Risg Strategol ynghyd â'r cynllun gweithredu gwelliannau yn cael ei rannu gyda'r Pwyllgor unwaith y bydd yr adroddiad wedi'i gwblhau.

- Yn ystod y chwarter olaf, mae Archwilio Mewnol wedi bod yn gofyn am, casglu, adolygu ac uwchlwytho'r holl ddata angenrheidiol ar gyfer Ymarferiad y Fenter Twyll Genedlaethol 2018/19 - ymarfer bob dwy flynedd sydd yn cydweddu data ar draws sefydliadau a systemau er mwyn helpu cyrff cyhoeddus i ganfod hawliadau neu drafodion sydd o bosib yn dwyllodrus neu'n anghywir. Ymarferiad y Fenter Twyll Genedlaethol yn 2016/17 oedd y mwyaf llwyddiannus hyd yma ac yn barod canfuwyd twyll a gordaliadau gwerth £5.4m yng Nghymru a £301m ar draws y DU.

Rhoddodd y Pwyllgor ystyriaeth i'r adroddiad a gwnaeth y pwyntiau a ganlyn -

- Nododd y Pwyllgor fod y twyll tocynnau teithio rhatach yn erbyn Cyngor Gwynedd wedi amlygu problem sydd yn creu risg sylweddol. Gofynnodd y Pwyllgor a oes data ar gael mewn perthynas â defnydd ar hyn o bryd ac yn y gorffennol ar draws awdurdodau.

Dywedodd Mr Alan Hughes, SAC, er nad oedd modd iddo gadarnhau hynny, ei fod ar ddeall fod Llywodraeth Cymru wedi cynnal adolygiad i sefydlu a yw'r broblem a ddaeth i'r amlwg yng Ngwynedd yn ehangach na hynny. Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg y byddai'n cysylltu â Llywodraeth Cymru i weld a oes rhagor o wybodaeth ar gael, o ystyried mai Llywodraeth Cymru sydd yn cyllido'r Cynllun Teithio Rhatach Cymru Gyfan.

- Mewn perthynas â'r archwiliad o drefniadau Casglu Incwm Ysgolion nododd y Pwyllgor fod y materion/risgiau a godwyd yn ymwneud ag arian yn bennaf. Gofynnodd y Pwyllgor oni ddylai'r Gwasanaeth Cyllid yn hytrach na'r Gwasanaeth Dysgu arwain y gwaith o fynd i'r afael â'r materion hynny gan y byddai'n disgwyl i'r Gwasanaeth Cyllid fod â mwy o arbenigedd mewn perthynas â phrosesau casglu incwm ac felly'r gwasanaeth hwnnw fyddai'n gallu datrys y broblem orau.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151, er bod cyfrifoldeb am gasglu incwm yn disgyn ar y Swyddog Adran 151 yn y pendraw, mae'r ffaith bod ysgolion yn cael eu cynnwys yn cymhlethu'r mater. Gan fod ysgolion yn endidau cyfreithiol ynddynt eu hunain a'u bod â lefelau gwahanol o gefnogaeth weinyddol, mae'n anodd sefydlu proses sy'n gweithio yn yr un ffordd i bawb. Yn y gorffennol, roedd incwm yn cael ei gasglu â llaw, ac er ei bod yn broses lafurus mae'n ddull profedig; fodd bynnag, mae cyflwyno'r system School Comms a thaliadau heb arian mewn rhai ysgolion yn cymhlethu'r system yn yr ystyr ei bod yn anoddach cysoni'r incwm a gesglir gan ysgol gyda thaliadau a wneir yn ddigidol ar y system School Comms lle nad yw ysgol wedi trin unrhyw arian. Cyflwynwyd y system gydag arian grant ond nid oedd yn ddarostyngedig i unrhyw adolygiad pellach ac er nad yw'r archwiliad wedi canfod unrhyw broblemau yn yr ystyr bod arian wedi mynd ar goll mae'r anghysonderau a'r amrywiadau ynghyd â'r diffyg goruchwyliaeth a system fonitro gorfforaethol yn golygu nad oes modd rhoi sicrwydd nad yw'r Cyngor mewn perygl o gollu arian o ganlyniad i broblemau gyda'r broses gysoni. Mae'n fater i'r Gwasanaeth Cyllid sicrhau fod camau rheoli priodol yn cael eu rhoi mewn lle, a gyda mewnbwn gan y Gwasanaeth Dysgu ac ysgolion, yn llunio proses sydd yn gweithio i bawb, y mae pawb yn ei deall ac sy'n darparu'r sicrwydd angenrheidiol.

- Nododd y Pwyllgor yr ymwelwyd â thair ysgol yn unig fel rhan o'r archwiliad; gofynnodd y Pwyllgor sut y penderfynwyd ar y sampl hwn ac a yw'n bosib ei ystyried yn sampl cynrychioliadol.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod yr ymweliad archwilio wedi targedu ysgol newydd a oedd wedi defnyddio'r system am gyfnod byr yn unig; ysgol oedd wedi bod yn defnyddio'r system am amser hir a ble y byddai disgwyl i'r broses fod wedi gwreiddio ac ysgol lle'r oedd problemau yn hysbys. Roedd y canlyniadau gwahanol ym mhob un o'r ysgolion a archwiliwyd yn cadarnhau'r diffyg cysondeb y gellir tybio ei fod yn cael ei ailadrodd yng ngweddill yr ysgolion. Y materion craidd yw bod y feddalwedd wedi cael ei arsefydlu heb ddarparu hyfforddiant a chanllawiau cyfatebol ac yn ogystal â hynny mae'r system wedi cael ei sefydlu i wneud gwahanol bethau mewn gwahanol ysgolion. Fodd bynnag, dywedodd y Swyddog bod y Swyddog Cefnogi Busnes Ysgolion sydd newydd gael ei phenodi a'i chynllun gweithredu ar gyfer rhoi sylw i'r mater a mynd i'r afael â'r risgiau/materion a nodwyd yn rhoi sicrwydd iddi.

Roedd y Prif Weithredwr yn cydnabod bod y sefyllfa a amlygwyd gan yr adolygiad archwilio yn annerbyniol ond dywedodd ei fod yntau hefyd wedi ei galonogi gan y Cynllun Gweithredu cynhwysfawr a rhoddodd sicrwydd i aelodau y byddai'n cael ei weithredu.

Nododd y Pwyllgor mai un wers i'w dysgu o'r adolygiad archwilio o drefniadau casglu incwm ysgolion yw bod angen adolygu prosiectau ar ôl iddynt gael eu cyflwyno, pa un ai ydynt yn cyflwyno system newydd ai peidio, ac yn yr achos hwn byddai wedi helpu i nodi'r problemau yn gynharach a chaniatáu iddynt gael sylw mwy amserol. Yn ogystal, gofynnodd y Pwyllgor a oedd data meincnodi ar gael ar gyfer casglu incwm prydau ysgol a fyddai'n helpu'r Pwyllgor i gael darlun o'r sefyllfa.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg y byddai'n ceisio darparu'r wybodaeth.

- Nododd y Pwyllgor, mewn perthynas ag Adolygiad Dilyn i Fyny Cyntaf Dyledwyr Amrywiol, bod bron i ddwy flynedd o fwch rhwng yr adolygiad Archwilio Mewnol gwreiddiol ym mis Tachwedd 2017 a'r Ail Adolygiad Dilyn i Fyny y bwriedir ei gynnal ym mis Gorffennaf 2019 ac roedd o'r farn fod hyn yn gyfnod rhy hir i fynd i'r afael â'r materion a'r risgiau a godwyd. Yn ogystal, nododd y Pwyllgor ei bod yn ymddangos fod diffyg capasiti wedi atal y Tîm Dyledwyr rhag gwneud mwy o gynnydd a gofynnodd a oedd achos dros gael mwy o adnoddau. Yn ogystal, gofynnodd y Pwyllgor, oherwydd y pwysau ariannol ar y Cyngor a'r angen parhaus i ganfod arbedion, a ddylai gwneud y mwyaf o incwm, casglu incwm ac adennill dyledion fod yn flaenoriaeth.

Esboniodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod y buddsoddiad ar raddfa fawr mewn systemau yn cynnwys Dyledwyr, Casglu Arian a Chyfrifo, y Dreth Gyngor a Budd-daliadau Tai a wnaethpwyd gan y Gwasanaeth Cyllid yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf wedi cynnwys yn benodol y timau Casglu Dyledion ac Incwm. Yn ystod y cyfnod hwnnw hefyd, ailstrwythurwyd y staff yn gyfan gwbl ac mae hynny ynddo'i hun wedi bod yn broses hir. Ar ôl gwella'r System Dyledwyr a chyrraedd pwynt lle mae'r drefn yn gweithio'n weddol dda gydag anfonebau yn cael eu codi yn brydlon a'r tîm yn gweithio ar darged 3 diwrnod ar gyfer awdurdodi dyledwyr newydd, mae'r Gwasanaeth Cyllid yn edrych yn awr ar drosglwyddo'r tasgau hynny i'r gwasanaethau eu hunain eu cyflawni. Er bod ôl-groniad yn parhau ac mae'r tîm yn gweithio drwyddynt mae prosesau mewn lle erbyn hyn i sicrhau nad yw'r ôl-groniad yn cynyddu. Elfen arall yn gysylltiedig â'r broses yw'r system arian barod ac mae meddalwedd newydd gyda mwy o swyddogaethau yn cael ei gyflwyno ar hyn o bryd. Mae hyn o ganlyniad i fid llwyddiannus am adnoddau o dan y fenter Buddsoddi i Arbed lle mae arian yn cael ei ryddhau ar gyfer prosiectau sydd yn gwella prosesau busnes y Cyngor a nod y system arian parod newydd yw gwella taliadau ar-lein ymlaen llaw ar gyfer gwasanaethau. Cafwyd peth oedi o ran gweithredu'r system oherwydd cymhlethodau o ganlyniad i systemau meddalwedd deuol. Fodd bynnag, pan fydd y dulliau talu amgen a gynlluniwyd wedi eu sefydlu h.y. ar-lein, tîm cyffwrdd - bydd yn rhyddhau adnoddau ar gyfer cyflawni tasgau eraill o fewn y Timau Incwm a Dyledwyr. Yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf gwnaed llawer o gynnydd a phan fydd y gwaith wedi'i

gwblhau dylai'r gwelliannau a'r systemau newydd ganiatáu i'r Gwasanaeth gyfeirio adnoddau lle bod eu hangen ac i ddelio â materion cyn i broblemau godi.

Mewn perthynas â dyledion heb eu casglu ac adennill dyledion, dywedodd y Swyddog fod y Cyngor wedi casglu cyfanswm o £15.7m drwy'r system Dyledwyr yn 2017/18 neu 11,500 o anfonebau. Ar ddiwedd Chwarter 2 y flwyddyn ariannol bresennol roedd dyledion o tua £4m heb eu casglu ac roedd £2.3m o'r cyfanswm hwnnw yn ddyledion dros 120 diwrnod oed. Gallai'r ffigwr hwn gynnwys un neu ddau o ddyledion mawr gan gyrff cyhoeddus fydd yn lleihau'r swm yn sylweddol pan gaiff yr arian ei dalu. Yn ogystal, ailstrwythurwyd y Tîm Adennill ac mae swyddog wedi cael ei recriwtio ar sail perfformiad sydd â'r dasg o ddelio gyda hen ddyledion, hyd at £1.5m yn y lle cyntaf. Hyd yma mae'r swyddog wedi delio gyda dros £500k o ddyledion a chasglwyd £250k o'r swm hwnnw. Felly, mae adnoddau ychwanegol yn cael eu clustnodi ar gyfer casglu dyledion oherwydd ei bod yn hysbys y bydd yr arian a gesglir yn uwch na chost cyflogi swyddog i wneud y gwaith.

- Mewn perthynas ag Ail Adolygiad Dilyn i Fyny y Fframwaith Caffael Corfforaethol, nododd y Pwyllgor nad yw 6 o'r 20 mater/risg a godwyd yn yr adolygiad gwreiddiol ym Medi 2017 wedi derbyn sylw a nododd hefyd fod y Rheolwr Caffael Corfforaethol wedi ymestyn y dyddiadau terfyn ar gyfer mynd i'r afael â'r risgiau sy'n weddill. Gofynnodd y Pwyllgor am sicrwydd nad yw'r materion sy'n weddill yn effeithio ar effeithlonrwydd y broses.

Cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y trefniadau sy'n caniatáu i reolwyr ymestyn dyddiadau gweithredu wedi cael eu dileu erbyn hyn. Aeth y Swyddog ymlaen i amlinellu'r meysydd y mae'r materion yn weddill yn ymwneud â nhw sydd yn cynnwys llwytho'r Gofrestr Contractau Canolog ar wefan allanol, a nododd bod oedi wedi digwydd gyda'r gwaith hwn oherwydd gwaith ail-gyflunio ar y wefan; adolygu Rheolau Gweithdrefn Contract a sefydlu cyfres o Ddangosyddion Perfformiad i fesur effeithiolrwydd gweithgareddau caffael.

Nododd y Pwyllgor, mewn perthynas â'r GDPR, er bod trefniadau'r Cyngor yn rhoi sicrwydd Rhesymol erbyn hyn, roedd Adroddiad Blynyddol yr Uwch Berchennog Risg Gwybodaeth a gyflwynwyd i gyfarfod blaenorol y Pwyllgor yn amlygu'r ffaith nad oedd oddeutu 50% o staff y Cyngor wedi cwblhau'r hyfforddiant e-ddysgu diogelu data. Gofynnodd y Pwyllgor am sicrwydd fod gwaith ar y gweill i sicrhau fod pob aelod o staff yn cyflawni'r gofyn hwn. Yn ogystal, nododd y Pwyllgor fod y GDPR wedi bod yn broblem i ysgolion a bod y Cyngor wedi cael trafferth recriwtio Swyddog Diogelu Data Ysgolion.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y Penaethiaid Gwasanaeth yn gyfrifol am sicrhau fod eu staff yn cwblhau hyfforddiant diogelu data a'u bod yn derbyn adroddiadau yn nodi nifer y staff sydd wedi gwneud hynny. Mae'r swyddogaeth Clicio i Dderbyn o fewn y Porth Polisi yn rhoi sicrwydd fod polisiâu yn cael eu darllen a'u derbyn gan staff unigol. Mewn perthynas ag ysgolion, bydd y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn gwirio sefyllfa Llywodraethu Gwybodaeth mewn ysgolion yn ystod Chwarter 4 2018/19 a bydd yn edrych ar ddiogelu data.

Penderfynwyd, yn dilyn ystyried y wybodaeth a gyflwynwyd ac eglurhad gan Swyddogion, bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn derbyn ac yn nodi cynnydd diweddaraf y Gwasanaeth Archwilio Mewnol o ran ei ddarpariaeth gwasanaeth, darparu sicrwydd, yr adolygiadau a gwblhawyd a pherfformiad ac effeithiolrwydd y gwasanaeth o ran gyrru gwelliant.

CAMAU GWEITHREDU PELLACH A GYNIGIWDYD: Y Pennaeth Archwilio a Risg i ddarparu'r canlynol i'r Pwyllgor -

- **Data ar ddefnydd presennol o docynnau teithio rhatach a defnydd yn y gorffennol**
- **Data meincnodi mewn perthynas â chasglu incwm prydau ysgol**

5 ARCHWILIO ALLANOL : ADOLYGIAD DILYNOL O GYNIGION AR GYFER GWELLA - CYNGOR SIR YNYS MÔN

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor ei ystyried, yr adroddiad Archwilio Allanol ar ganlyniad adolygiad o effeithiolrwydd trefniadau'r Cyngor ar gyfer mynd i'r afael â chynigion ar gyfer gwella ac argymhellion gan Swyddfa Archwilio Cymru. Roedd yr adroddiad hefyd yn ystyried a yw'r Cyngor yn gwerthuso i ba raddau y mae ei gamau gweithredu yn cyfrannu at gyflawni perfformiad gwasanaeth a chanlyniadau gwell i ddinasyddion.

Adroddodd Charlotte Owen, SAC, fod yr Archwiliwr Cyffredinol wedi cyhoeddi ei Adroddiad Gwella Blynyddol ar gyfer y Cyngor ym mis Rhagfyr 2015. Daeth yr adroddiad, a oedd yn cynnwys canfyddiadau o Asesiad Corfforaethol 2015, i'r casgliad bod hunanymwybyddiaeth y Cyngor a'i hanes o wella trefniadau llywodraethu a rheoli yn debygol o'i helpu i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus yn 2015/16. Roedd yr adroddiad yn cynnwys 6 chynnig ar gyfer gwella y manylir arnynt yn yr adroddiad uchod. Er mwyn cael sicrwydd bod gan y Cyngor drefniadau effeithiol ar gyfer mynd i'r afael â'r cynigion ar gyfer gwella, ym mis Mehefin 2018 adolygodd SAC y cynnydd yr oedd y Cyngor wedi'i wneud wrth weithredu ar y cynigion hynny ar gyfer gwella ac effeithiolrwydd ei drefniadau i wneud hynny. Canfu'r adolygiad fod gan y Cyngor brosesau boddhaol ar gyfer mynd i'r afael â'r cynigion ar gyfer gwella ac argymhellion gan Swyddfa Archwilio Cymru ond y gellid cryfhau trefniadau er mwyn rhoi mwy o sicrwydd o ran cynnydd i aelodau etholedig. Daeth yr adolygiad i'r casgliad hwn oherwydd –

- Mae gan y Cyngor drefniadau boddhaol ar gyfer ymateb i'r cynigion ar gyfer gwella ac argymhellion gan Swyddfa Archwilio Cymru, ond nid yw aelodau etholedig yn cael gwybod yn gyson am gynnydd; ac
- Mae'r Cyngor wedi mynd i'r afael â'r cynigion ar gyfer gwella a gyflwynwyd yn yr adroddiadau dethol.

Mae'r adroddiad yn gwneud y cynigion a ganlyn ynglŷn â sut y gallai'r Cyngor wella ei drefniadau ar gyfer ymateb i gynigion ar gyfer gwella ac argymhellion -

- Sicrhau bod aelodau etholedig yn derbyn gwybodaeth am gynigion ar gyfer gwella ac argymhellion gan Swyddfa Archwilio Cymru, a chynnydd y Cyngor yn ymwneud â nhw drwy:
- Ddosbarthu holl adroddiadau Swyddfa Archwilio Cymru i aelodau'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu er gwybodaeth, ac
- Adrodd yn flynyddol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar gynnydd a wnaed tuag at gynigion ar gyfer gwella ac argymhellion Swyddfa Archwilio Cymru sy'n weddill.

Wrth dderbyn yr adroddiad a'i gynigion, nododd y Pwyllgor, mewn perthynas â'r sylwadau ynglŷn â'r Gwasanaeth TGCh, fod yr argymhelliad sy'n weddill yn dilyn yr adolygiad allanol Gwasanaeth TGCh yn ymwneud â defnyddio trefniadau rheoli prosiectau corfforaethol mewn prosiectau sy'n ymwneud â thechnoleg. Ni chafodd yr argymhelliad ei weithredu oherwydd bod y Cyngor yn penderfynu ar ei ddull o reoli prosiect. Nododd y Pwyllgor yn ogystal ei fod wedi nodi yn y gorffennol pa mor ddefnyddiol yw mewnbwn rheoli prosiect wrth weithredu argymhellion Archwilio Mewnol fel modd o gydlynu'r ymateb i weithredu cynigion ar gyfer gwella gan Archwilio Mewnol a thrwy hynny leihau'r oedi a all ddigwydd yn arbennig mewn adolygiadau cymhleth neu draws-wasanaeth neu os yw adolygiadau yn cynnwys nifer fawr o swyddogion.

Penderfynwyd derbyn yr adroddiad archwilio allanol a'i gynigion i wella ymhellach drefniadau'r Cyngor ar gyfer ymateb i gynigion gwella ac argymhellion SAC.

NI CHYNIWIWYD UNRHYW GAMAU GWEITHREDU PELLACH.

6 RHEOLI'R TRYSORLYS: ADOLYGIAD CANOL BLWYDDYN 2018/19

Cyflwynwyd, i'r Pwyllgor ei ystyried, adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 yn ymgorffori adolygiad o sefyllfa a gweithgareddau Rheoli Trysorlys canol blwyddyn ariannol 2018/19 yn unol â gofynion Côd Ymarfer CIPFA ar Reoli Trysorlys.

Cyfeiriodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 at y prif bwyntiau canlynol –

- Roedd gan y Cyngor £6.089m o fuddsoddiadau ar 30 Medi, 2018 a'r enillion o'r portffolio buddsoddiadau am 6 mis cyntaf y flwyddyn oedd 0.65%. Mae rhestr lawn o fuddsoddiadau ar 30 Medi, 2018 i'w weld yn Atodiad 3 yr adroddiad.
- Ni thorwyd y terfynau a gymeradwywyd o fewn y Strategaeth Fuddsoddi Blyneddol yn ystod 6 mis cyntaf 2018/19.
- Mae'r Cyngor wedi cyllidebu y bydd yn derbyn incwm o £0.017m o'i fuddsoddiadau ar gyfer 2018/19 ar ei hyd; mae perfformiad am y flwyddyn hyd yma'n uwch na'r gyllideb, gyda £0.023m wedi'i dderbyn ar ddiwedd Chwarter 2. Y rheswm am hyn yw'r cynnydd yn y gyfradd banc o 0.5% i 0.75% a ddigwyddodd yn Awst 2018.
- Ni fenthycwyd unrhyw arian yn ystod hanner cyntaf y flwyddyn ariannol. Fodd bynnag, rhagwelir y bydd angen benthycia arian yn ystod ail hanner y flwyddyn.
- Yn ystod hanner cyntaf y flwyddyn ariannol, roedd benthyciad tymor byr gan y Tyne & Wear Pension Fund ym mis Ionawr 2018 yn aeddfedu ac ad-dalwyd y benthyciad ym mis Ebrill 2018.
- Mae cyfleoedd i aildrefnu dyledion wedi bod yn gyfyngedig iawn yn yr hinsawdd economaidd bresennol fel y manylir ym mharagraff 6.4 yr adroddiad. Ni aildrefnwyd unrhyw ddyledion hyd yma yn ystod y flwyddyn ariannol hon.
- Ers i Chwarter 2 ddod i ben, mae'r Awdurdod wedi trefnu i fenthycia £5m gan Gyngor Sir Gogledd Efrog. Bydd y benthyciad yn digwydd o 16/10/18 hyd at 16/01/19 ar gyfradd o 0.85%. Mae'r penderfyniad hwn yn unol â'r strategaeth fenthycia bresennol, sef cymryd benthyciadau tymor hirach dim ond pan ydym angen yr arian yn hytrach na benthycia i fanteisio ar gyfraddau benthycia isel yn unig, am fod y gost o wneud hynny'n rhy uchel.
- Mae Adran 7 yr adroddiad yn dangos sefyllfa a pherfformiad cyfalaf y Cyngor mewn perthynas â'r Dangosyddion Darbodus allweddol, yn cynnwys dangosyddion ar gyfer gwariant cyfalaf (Tabl 7.2 yn yr adroddiad).
- Mae Tabl 7.4.3 yr adroddiad yn dangos y Gofyniad Cyllido Cyfalaf, sef angen allanol sylfaenol i fenthycia at ddibenion cyfalaf. Ar hyn o bryd, mae'r Awdurdod ychydig yn is na'r Gofyniad Cyllido Cyfalaf gwreiddiol a ragwelwyd oherwydd y tanwariant a ragwelir o ran benthycia, o ganlyniad yn bennaf i raglen Ysgolion yr 21ain Ganrif a'r dull cyllido diwygiedig ar gyfer Gofal Ychwanegol Seiriol.
- Mae'r Awdurdod hefyd yn cadw o fewn y Terfyn Gweithredol sydd yn dangos y lefel dyled disgwylidig yn ystod y cyfnod. Y swm benthycia agoriadol ar gyfer 2018/19 oedd £117.778m a rhagwelir y bydd y swm yn £125.623m erbyn diwedd y flwyddyn ac mae yn gyfforddus o fewn y terfyn gweithredol o £172m a nodir yn y Strategaeth Rheoli Trysorlys.
- Mae Adran 7.5 yr adroddiad yn nodi sefyllfa'r Awdurdod mewn perthynas â benthycia gros a'r Gofyniad Cyllido Cyfalaf. Er mwyn sicrhau na fydd benthycia net ond yn cael ei wneud at ddibenion cyfalaf dros y tymor canol, dylai'r Awdurdod sicrhau nad yw benthycia allanol gros, heblaw yn y tymor byr, yn codi uwchlaw GCC y flwyddyn flaenorol

ynghyd â'r amcangyfrif o GCC ychwanegol y bydd ei angen ar gyfer 2018/19 a'r ddwy flynedd ariannol ddilynol. Ni ragwelir unrhyw broblemau o ran cydymffurfio â'r dangosydd darbodus hwn yn ystod y flwyddyn bresennol, fel y dengys Tabl 7.5.1.

- Mae dangosydd darbodus pellach yn rheoli'r lefel fenthyca gyffredinol, sef y Terfyn Awdurdodedig, ac ni chaniateir cymryd benthyc mwy na'r swm hwn. £177m yw'r swm ar hyn o bryd ac mae'n adlewyrchu lefel y benthyc fyddai'n fforddiadwy, ond ddim yn ddelfrydol, yn y tymor byr ond a fyddai'n anghynnaladwy yn y tymor hir. Sefyllfa fenthyca'r Cyngor ar 30 Medi, 2018 oedd £112,558m.

Wrth ystyried yr adroddiad gwnaeth y Pwyllgor y pwyntiau a ganlyn -

- Nododd y Pwyllgor bod disgwyl i'r rhaglen gyfalaf danwario unwaith eto ar ddiwedd y flwyddyn; gofynnodd a oes angen mabwysiadu agwedd fwy gofalus mewn perthynas â'r gyllideb gyfalaf.

Dyweddodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod nifer o brosiectau yn y rhaglen Gyfalaf, rhai ohonynt ar raddfa fawr, y tu allan i reolaeth yr Awdurdod e.e. gwelliannau i'r A5025 i'r Wylfa, Safleoedd Sipsiwn a Theithwyr, Seilwaith Strategol Caergybi, wedi'u gohirio am resymau amrywiol, yn cynnwys gorfod aros am gymeradwyaeth gan arianwyr ac oedi cyn rhoi caniatâd cynllunio. Fodd bynnag, nid oes unrhyw beth yn y tanwariant yn y gyllideb gyfalaf fydd yn arwain at golli cyllid allanol ac nid yw'n achosi pryder. Os oes angen gwario swm penodol er mwyn hawlio arian grant, yna mae'r Awdurdod yn sicrhau bod y gwariant angenrheidiol yn digwydd.

- Nododd y Pwyllgor fod yr Awdurdod wedi bod yn defnyddio arian wrth gefn i gyllido cyfran o'i wariant cyfalaf er mwyn lleihau ei fenthyca ar y sail bod cost benthyc yn uwch na'r enillion petai'r arian parod yn cael ei roi mewn cyfrif cadw. Gofynnodd y Pwyllgor am ba hyd y gall y Cyngor gynnal y polisi hwn.

Dyweddodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod yr arian parod ym meddiant y Cyngor yn cyd-fynd â'r cronfeydd a gefnogir gan arian parod h.y. y Gronfa Gyffredinol, Cronfeydd wedi'u Clustnodi, balansau Ysgolion a balans y CRT. Wrth i'w sefyllfa ariannol waethygu, mae'r Cyngor wedi bod yn defnyddio ei arian wrth gefn ac o ganlyniad mae lefel yr arian wrth gefn sydd gan y Cyngor wedi lleihau gan olygu bod llai o arian parod yn y busnes. O ganlyniad mae'r amser yn dynesu pan fydd rhaid i'r Cyngor fenthyca yn allanol yn hytrach na defnyddio ei falansau arian parod, neu byddant wedi prinhau. Nid yw hynny'n golygu bod y Cyngor mewn unrhyw drafferthion ariannol ond yn hytrach ei fod angen ail-lenwi ei falansau arian parod drwy fenthyca allanol. Gwnaethpwyd hyn yn barod ar raddfa lai a dros gyfnod byr; fodd bynnag, erbyn hyn mae'n rhaid atgyfnerthu balansau arian parod y Cyngor drwy fenthyca allanol sydd yn debygol o olygu cymryd benthyciad o £10m neu £15m dros gyfnod ad-dalu o rhwng 5 a 10 mlynedd.

- Nododd y Pwyllgor fod derbyniadau cyfalaf o ganlyniad i werthu hen adeiladau ysgol yn rhan o gyfraniad y Cyngor at gyllido Rhaglen Ysgolion yr 21ain Ganrif. Nododd y Pwyllgor hefyd nad yw marchnata a gwerthu'r asedau hynny bob amser yn amserol ac y gallai gwerthu'r asedau leihau anghenion benthyc a chostau benthyc'r Cyngor sydd yn cael eu hychwanegu at y gyllideb Refeniw.

Dyweddodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod rhaid ystyried yr amseru er mwyn derbyn y pris uwch wrth gael gwared ar asedau. Weithiau, golyga hynny ddal gafaél ar yr ased am gyfnod o amser nes bod y farchnad yn codi, yn arbennig os yw'r gwerthiant yn golygu gwerthu mwy nag un o'r un math o ased mewn ardal benodol e.e. ysgolion, lle y gallai gwerthu'r asedau ar wahanol gyfnodau gynhyrchu mwy o incwm.

Penderfynwyd derbyn a nodi'r adroddiad adolygiad Rheoli Trysorlys canol blwyddyn heb gyflwyno unrhyw sylwadau ychwanegol.

NI CHYNIGIWDYD UNRHYW GAMAU GWEITHREDU PELLACH

7 ARCHWILIO ALLANOL : LLYTHYR ARCHWILIO BLYNYDDOL 2017/18

Ymddiheurodd Mr Alan Hughes, SAC, i'r Pwyllgor am beidio â chyflwyno Llythyr Archwilio Cyngor Sir Ynys Môn 2017/18 i'r cyfarfod; mae oedi mewn perthynas â Llythyr Ynys Môn ynghyd ag ambell i gyngor arall o ganlyniad i ymarferiad cymedroli yn ymwneud â phrosesau mewnol Swyddfa Archwilio Cymru ar gyfer gwirio cynnwys sy'n ymwneud â phob cyngor. Disgwylir y bydd y Llythyr Archwilio yn cael ei gwblhau yn fuan ond yn anffodus ni wnaethpwyd hynny mewn pryd ar gyfer y cyfarfod hwn. Fodd bynnag, bydd y llythyr yn cael ei anfon at y Cyngor ddiwedd yr wythnos hon neu ddechrau'r wythnos nesaf. Disgwylir y bydd y Llythyr Archwilio ar gyfer blwyddyn ariannol 2017/18 yn cyfeirio at yr her y mae cynghorau ar draws Cymru yn ei wynebu ac mae'r oedi yn rhannol oherwydd yr angen i gytuno ar sut i eirio'r neges hon.

Wrth dderbyn yr esboniad am absenoldeb Llythyr Archwilio 2017/18 a nodi nad yw'r oedi o ganlyniad i unrhyw broblem yn ymwneud â'r Cyngor hwn, mynegodd y Pwyllgor ei siom na fydd nawr yn gweld y Llythyr tan ei gyfarfod nesaf ym mis Chwefror 2019, sydd yn agosáu at ddiwedd y flwyddyn ariannol bresennol, ac roedd y Pwyllgor o'r farn fod yr oedi hwnnw yn ormodol.

Cadarnhaodd Mr Alan Hughes y byddai'n cyfleu pryderon y Pwyllgor i Swyddfa Archwilio Cymru ond dywedodd, er ei bod yn arferiad gan Ynys Môn i gyflwyno'r Llythyr Archwilio i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, nid yw pob cyngor yn gwneud hynny.

Penderfynwyd derbyn yr esboniad am yr oedi wrth gyflwyno Llythyr Archwilio 2017/18 Ynys Môn.

NI CHYNIGIWDYD UNRHYW GAMAU GWEITHREDU PELLACH

8 BLAEN RHAGLEN WAITH 2018/19

Cyflwynwyd Blaen Raglen Waith y Pwyllgor er mwyn ei hadolygu neu gyflwyno sylwadau arni.

Penderfynwyd nodi a derbyn y Blaen Raglen Waith yn amodol ar gynnwys Llythyr Archwilio 2017/18 fel eitem ar gyfer cyfarfod y Pwyllgor ym mis Chwefror, 2019.

CAMAU GWEITHREDU YCHWANEGOL: Y Pennaeth Archwilio a Risg i ddiweddarau'r Blaen Raglen Waith yn ôl y gofyn.

**Cynghorydd Peter Rogers
Cadeirydd**